

LEGAL INDIVIDUALIZATION OF PARENTAL RELATIONS AFTER DIVORCE: MECHANISMS FOR ENSURING A STABLE FAMILY ENVIRONMENT FOR THE CHILD

Xamidova Mehribonu Ismatillo qizi

Master of Laws, Qiziltepa District Justice Department

Abstract

This thesis examines the legal individualization of parental relations after divorce and mechanisms for ensuring a stable family environment for the child. Divorce terminates the marital relationship between spouses but does not terminate parental rights and obligations. The study analyzes disputes concerning the child's residence, contact with parents, participation in educational and medical decisions, and financial support. Official statistics record 46,914 divorces in Uzbekistan in 2025 and 24,815 in the first half of 2026, demonstrating the practical relevance of improving post-divorce parental relations. The author proposes introducing an individualized post-divorce parenting plan linked to the best interests of the child.

Keywords

divorce, parenting, child, right to contact, residence, parental responsibility, parenting plan, best interests of the child, family dispute.

NIKOHDA AJRATISHDAN KEYINGI OTA-ONALIK MUNOSABATLARINI HUQUQIY INDIVIDUALLASHTIRISH: BOLANING BARQAROR OILAVIY MUHITINI TA'MINLASH MEXANIZMLARI

Xamidova Mehribonu Ismatillo qizi

yuridik fanlar magistri Qiziltepa tumani Adliya bo'limi

Annotatsiya. Mazkur tezis nikohdan ajratishdan keyingi ota-onalik munosabatlarini huquqiy tartibga solish masalasiga bag'ishlangan. Tadqiqotda nikohning tugatilishi ota-onalik huquq va majburiyatlarini tugatmasligi, biroq

“KELAJAK TEKNOLOGIYALARI VA SUN’IY INTELLEKT”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

amaliyotda bolaning yashash joyi, ota-ona bilan muloqoti, ta’lim va tibbiy masalalarda qaror qabul qilish, moddiy ta’minot va boshqa masalalar bo’yicha yangi nizolarni yuzaga keltirishi tahlil qilinadi. O‘zbekiston Respublikasida nikohdan ajralishlar sonining 2025-yilda 46 914 taga, 2026-yil I yarim yilligida 24 815 taga yetgani mazkur munosabatlarni takomillashtirishning amaliy dolzarbligini ko‘rsatadi. Muallif tomonidan nikohdan ajratishdan keyingi ota-onalik rejasini joriy etish va uni bolaning eng ustun manfaatlari bilan bog‘lash taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: nikohdan ajratish, ota-onalik, bola, muloqot huquqi, yashash joyi, ota-ona mas’uliyati, ota-onalik rejasi, bola manfaatlari, oilaviy nizo.

Аннотация. В тезисе исследуется правовая индивидуализация родительских отношений после расторжения брака и механизмы обеспечения стабильной семейной среды для ребенка. Расторжение брака прекращает брачные отношения между супругами, но не прекращает родительские права и обязанности. Анализируются вопросы места жительства ребенка, общения с родителями, участия родителей в принятии решений в сфере образования и медицинской помощи, а также материального содержания. Согласно официальным статистическим данным, в 2025 году в Узбекистане зарегистрировано 46 914 разводов, а в первом полугодии 2026 года — 24 815, что подтверждает практическую актуальность совершенствования постразводных родительских отношений. Предлагается внедрение индивидуального плана родительства после расторжения брака с учетом наилучших интересов ребенка.

Ключевые слова: расторжение брака, родительство, ребенок, право на общение, место жительства, родительская ответственность, план родительства, наилучшие интересы ребенка, семейный спор.

Kirish

“KELAJAK TEKNOLOGIYALARI VA SUN’IY INTELLEKT”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

Nikohdan ajratish oilaviy-huquqiy munosabatlarning bir qismini tugatadi, biroq voyaga yetmagan farzand mavjud bo‘lgan holatda ota-onalik munosabatlari saqlanib qoladi. O‘zbekiston Respublikasida nikohdan ajralishlar sonining ko‘pligi mazkur institutning nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatini ham oshirmoqda. Milliy statistika qo‘mitasining SIAT ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yilda mamlakatda 46 914 ta nikohdan ajralish qayd etilgan, 2026-yil I yarim yilligida esa bu ko‘rsatkich 24 815 tani tashkil qilgan [1].

Mazkur ko‘rsatkichlar nikohdan ajratishning o‘zidan tashqari, uning keyingi huquqiy oqibatlarini, xususan, ota-onalik munosabatlari individual va barqaror tartibga solish masalasini ham dolzarb qiladi.

Asosiy qism

Oila kodeksining 65-moddasiga ko‘ra, har bir bola oilada yashash va tarbiyalanish, o‘z ota-onasini bilish, ularning g‘amxo‘rligidan foydalanish, ular bilan birga yashash huquqiga ega bo‘lib, bolaning eng ustun manfaatlariga zid bo‘lgan holatlar bundan mustasnodir. 66-moddada esa bolaning ota-onasi va boshqa qarindoshlari bilan ko‘rishish huquqi hamda ota-onaning nikohdan ajralishi bolaning huquqlariga ta’sir qilmasligi belgilangan [2].

Mazkur normalar bolaning ikkala ota-ona bilan huquqiy aloqasini saqlashga qaratilgan. Biroq nikohdan ajratishdan keyingi real hayotiy munosabatlar faqat “bola kim bilan yashaydi?” degan savol bilan cheklanmaydi. Amaliyotda bolaning ikkinchi ota-onasi bilan uchrashuv va muloqot tartibi, ta’til va bayram kunlarini o‘tkazishi, ta’lim va tibbiy masalalarda ota-onalarning ishtiroki, bolaning boshqa hududga ko‘chirilishi, moddiy ta’minoti va ota-onalar o‘rtasidagi nizolarning bolaning rivojlanishiga ta’siri kabi masalalar ham muhim ahamiyatga ega.

“KELAJAK TEKNOLOGIYALARI VA SUN’IY INTELLEKT”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

Shuning uchun nikohdan ajratishning huquqiy oqibatlarini faqat nikohning tugatilishi bilan chegaralash zamonaviy oilaviy-huquqiy munosabatlarning murakkabligini to‘liq aks ettirmaydi.

Ilmiy muammo

Nikohdan ajratishning huquqiy asoslari hamda ajralish jarayonida voyaga yetmagan bolalar huquq va manfaatlarini himoya qilish masalalari bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar mavjud. Shu sababli yangi ilmiy izlanishda masalani yana umumiy tarzda “nikohdan ajratish” yoki “bola huquqlarini himoya qilish” doirasida takrorlashdan ko‘ra, nikohdan ajratishdan keyingi ota-onalik munosabatlarining individual huquqiy modelini tadqiq qilish ilmiy jihatdan alohida ahamiyat kasb etadi.

Mazkur yondashuvning asosiy g‘oyasi shundan iboratki, nikohdan ajratish to‘g‘risidagi qaror bilan bir vaqtda yoki alohida kelishuv asosida bolaning keyingi hayoti bilan bog‘liq muhim masalalarni aniq va individual belgilash ota-onalar o‘rtasidagi kelgusidagi nizolarni kamaytirishga xizmat qilishi mumkin.

Nikohdan ajratishdan keyingi ota-onalik rejasi

Mazkur tezisda “nikohdan ajratishdan keyingi ota-onalik rejasi” yangi huquqiy mexanizm sifatida taklif etiladi. Ota-onalik rejasida bolaning doimiy yashash joyi; bola bilan yashamaydigan ota-onaning muloqot tartibi; dam olish va bayram kunlaridagi uchrashuvlar; bolaning ta’limiga oid muhim masalalarda ishtirok; tibbiy masalalarda ota-onalarning huquq va majburiyatlari; bolaning moddiy ta’minoti; bolaning boshqa hudud yoki davlatga olib chiqilishi haqida xabardor qilish; nizolar yuzaga kelganda ularni hal qilish tartibi kabi masalalar individual tarzda belgilanadi.

Bunday hujjat ota-onalar tomonidan ixtiyoriy kelishuv asosida tuzilishi yoki nizo mavjud bo‘lsa, sud tomonidan bolaning eng ustun manfaatlaridan kelib chiqib belgilanishi mumkin. Bunda mazkur reja amaldagi ota-onalik huquq va majburiyatlarini

“KELAJAK TEKNOLOGIYALARI VA SUN’IY INTELLEKT”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

almashtiruvchi emas, balki ularni aniq vaziyatga mos ravishda individuallashtiruvchi huquqiy vosita sifatida qaralishi lozim.

Huquqiy individuallashtirish zarurati

Ota-onalik rejasining asosiy xususiyati uning individual xarakteridir. Masalan, maktab yoshidagi bola uchun muntazam haftalik uchrashuv tartibi maqbul bo‘lishi mumkin, biroq boshqa hududda yashovchi yoki juda kichik yoshdagi bola uchun ayni tartib bolaning manfaatlariga mos kelmasligi mumkin. Shu sababli ota-onalik huquqlarini faqat formal tenglik asosida emas, balki bolaning yoshi, rivojlanish darajasi, sog‘lig‘i, ta’limi, yashash sharoiti, ota-onalar bilan munosabatlari va xavfsizligi asosida muvofiqlashtirish zarur.

Mazkur yondashuv 2026-yil 1-iyuldagi O‘RQ-1156-son Qonun bilan mustahkamlangan bolaning eng ustun manfaatlari va uning fikrini inobatga olish prinsipiga hamohangdir [3]. Oila kodeksining 75-moddasida ham ota-onalik huquqini amalga oshirish bolalarning eng ustun manfaatlarini ta’minlashga asoslanishi, bolalarning ta’lim-tarbiyasiga oid masalalar esa ularning fikri hisobga olingan holda hal etilishi belgilangan [2].

Zo‘ravonlik holatlarida alohida yondashuv

Nikohdan ajratish jarayonida oilaviy zo‘ravonlik mavjud bo‘lgan holatlarda “ota-onalarning tengligi” tamoyilini mexanik qo‘llash bolaning yoki jabrlanuvchining xavfsizligiga zid oqibatlarga olib kelishi mumkin. 2025-yil 9-apreldagi O‘RQ-1053-son Qonun bilan Oila kodeksining 40-moddasiga oilaviy (maishiy) zo‘ravonlikdan jabrlangan shaxsning talabiga ko‘ra sud yarashish uchun muhlat tayinlamasligi haqidagi qoida kiritilgan [4].

Bu norma oilani saqlab qolish maqsadi bolaning va jabrlanuvchining xavfsizligidan ustun qo‘yilmasligi kerakligini ko‘rsatadi. Shundan kelib chiqib, ota-onalik rejasini belgilashda ham zo‘ravonlik faktining mavjudligi alohida huquqiy mezon sifatida

“KELAJAK TEKNOLOGIYALARI VA SUN’IY INTELLEKT”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

baholanishi, zarur hollarda muloqotning shakli, joyi va davomiyligiga xavfsizlik nuqtayi nazaridan tegishli cheklovlar belgilanishi lozim.

Ilmiy takliflar

1. Voyaga yetmagan farzandi mavjud bo‘lgan nikohdan ajratish ishlarida “nikohdan ajratishdan keyingi ota-onalik rejasi” institutini joriy etish.
2. Ota-onalik rejasini bolaning yoshi, fikri, sog‘lig‘i, ta’limi, yashash sharoiti va xavfsizligini hisobga olgan holda individual belgilash.
3. Ota-onaning bola bilan muloqot huquqini belgilashda faqat ota-onaning huquqi emas, balki bolaning eng ustun manfaatlari asosiy mezon sifatida qo‘llanishini aniq belgilash.
4. Oilaviy zo‘ravonlik mavjud bo‘lgan holatlarda ota-onalik rejasini belgilashda bolaning xavfsizligi bo‘yicha maxsus cheklovlarni nazarda tutish.
5. Ota-onalik rejasini keyinchalik bolaning yoshi yoki hayotiy sharoitlari o‘zgarganda sud yoki kelishuv asosida qayta ko‘rib chiqish imkoniyatini yaratish.

Xulosa

O‘zbekistonda nikohdan ajratishlar sonining yuqoriligi mazkur institutning huquqiy oqibatlarini chuqurroq tadqiq etishni talab qiladi. Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yilda 46 914 ta, 2026-yilning birinchi yarmida esa 24 815 ta nikohdan ajralish qayd etilgan [1].

Nikohdan ajratish bolaning ota-onalik munosabatlarini tugatmaydi. Aksincha, ajralishdan keyingi davrda bolaning yashash joyi, muloqoti, ta’limi, sog‘lig‘i va moddiy ta’minoti bilan bog‘liq yangi huquqiy munosabatlar yuzaga keladi. Shu sababli “nikohdan ajratishdan keyingi ota-onalik rejasi”ni joriy etish ota-onalar o‘rtasidagi keyingi nizolarni huquqiy jihatdan oldindan tartibga solish, bolaning ikki ota-ona bilan munosabatlarini muvozanatlashtirish va bolaning eng ustun manfaatlarini real huquqiy mezonga aylantirishga xizmat qilishi mumkin.

“KELAJAK TEKNOLOGIYALARI VA SUN’IY INTELLEKT”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

Mazkur taklif O‘zbekistonda nikohdan ajratish institutini faqat “nikohni tugatish” modeli bilan cheklamasdan, nikoh tugatilgandan keyingi ota-onalik munosabatlarini ham kompleks tartibga soluvchi huquqiy modelni shakllantirishning ilmiy asoslaridan biri bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. – 30.04.1998. (2026-yil 2-iyul holatidagi tahrir).
3. O‘zbekiston Respublikasining “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi O‘RQ-139-son Qonuni. – 07.01.2008.
4. O‘zbekiston Respublikasining 09.04.2025-yildagi O‘RQ-1053-son Qonuni.
5. O‘zbekiston Respublikasining 01.07.2026-yildagi O‘RQ-1156-son Qonuni.
6. BMTning Bola huquqlari to‘g‘risidagi konvensiyasi. – 20.11.1989.
7. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 20.07.2011-yildagi 06-son “Sudlar tomonidan nikohdan ajratishga oid ishlar bo‘yicha qonunchilikni qo‘llash amaliyoti to‘g‘risida”gi qarori.
8. O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi materiallari. Egamberdiev E.X. “O‘zbekiston Respublikasida nikohdan ajratishning huquqiy asoslarini takomillashtirish” PhD dissertatsiyasi materiallari.
9. O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi materiallari. Usmonova M.S. “Nikohdan ajratishda voyaga yetmagan bolalar huquq va manfaatlarini himoya qilish muammolari” PhD dissertatsiyasi materiallari.
10. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. SIAT: Nikohdan ajralishlar soni, 2024–2026.
11. UN Committee on the Rights of the Child. Concluding observations on the fifth periodic report of Uzbekistan. CRC/C/UZB/CO/5. – 2022.

